MEDIÁLNÍ KOMPETENCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

SIMBARTL Petr, CZ

Resumé

Tato práce řeší problematiku mediální kompetence v mateřské škole. Pohlížíme na to jako ucelenou strukturu skládající se z mnoha součástí. Diskutujeme nad obsahem kurikulárního dokumentu „Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání“ jak řeší mediální kompetence. Vyhledáváme možné části, které napomáhají prosadit toto téma. Článek je pak doplněn především o výsledky výzkumu zaměřeného na mediální gramotnost obyvatelstva do 15 let v ČR a výsledky empirického zkoumání v Německu „Die Förderung von Medienkompetenz im Kindergarten“. Jednalo se o významná zjištění. Na základě těchto a dalších zjištěních pro nás vyvstávají nové cíle zkoumání.

Klíčová slova: mediální kompetence, před primární vzdělávání, mediální výchova

MEDIA LITERACY IN KINDERGARTEN

Abstract

This paper addresses the issue of media competence in kindergarten. We look at it as a coherent structure consisting of many components. We discuss the contents of the curriculum document "Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV)" as it solves media competencies. We are looking for possible parts that help to promote this topic. The article is then supplemented mainly by the results of research focusing on the media literacy of the population under 15 in the Czech Republic and the results of empirical research in Germany "Die Förderung von Medienkompetenz im Kindergarten". These were important findings. Based on these and other findings, new research goals arise for us.

Key words: media competences, early childhood education, media education

Úvod

Pokud chceme řešit mediální kompetence dětí v MŠ, musíme začít hledat aktuální stav, tedy příčiny od základu. V současné době se po internetu šíří mnoho médií. Samozřejmě pro šíření informací zůstávají i běžné užívané komunikační kanály jako je televize, rádio či noviny. Jejich prvenství se stále snižuje, a i když je distribuce médií stále masová, mění se na individuální. Každý uživatel si může vybrat, který informační kanál si vybere a jaké média chce vidět. Problém u internetových médií spočívá v jejich množství, a tedy i menší možnosti kontrolovatelnosti. Dospělý člověk má lepší dispozice rozpoznat falešnou a pravdivou informaci a také vliv reklamy na dospělého je nižší než na dítě. Protože je to sledování individuální, je těžší děti kontrolovat, a tak je vhodné je obeznámit s riziky používání médií, tedy zvyšovat jejich mediální kompetence a gramotnost. Zaměření na MŠ vyvstává také z důvodu, že se na školách mediální výchovou zabývají až ve vyšších vzdělávacích stupních jak uvádí i Schmid (2013).

1 Potřeby pro šíření mediálních kompetencí a gramotností v mateřské škole.

Strukturu šíření mediální kompetence bychom rozdělili takto dle obrázku 1.

Hlavní roli zde hraje příprava učitelů, a to jak na průběh dne v mateřské škole, tak především ve vzdělávacích zařízeních. Jako první činitel by měl být vzdělávací systém – tedy vzdělávací dokumenty. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání by měl tak obsahovat části pro podporu mediálních kompetencí. Části však nejsou v tomto materiálu přesně specifikované.

Obrázek 1 – Struktura mediální kompetence v MŠ

RVP PV obsahuje například:

„dítě ukončující předškolní vzdělávání

dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)“

Co učitel nabízí

„činnosti a příležitosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)“

„činnosti zaměřené na vytváření (chápání) pojmů a osvojování poznatků (vysvětlování, objasňování, odpovědi na otázky, práce s knihou, s obrazovým materiálem, s médii apod.)“ (RVP PV, 2017)

Zde jsou uváděny především schopnosti, ne však, jak bude dítě dané zařízení používat. Na rizika nevhodného používání komunikačních a multimediálních zařízení však upozorňuje část v RVP PV

„Ztížení: 5.2. Dítě a jeho psychika – 5.2.1 Jazyk a řeč

- prostředí komunikačně chudé, omezující běžnou komunikaci mezi dětmi i s dospělými
- málo příležitosti k samostatným řečovým projevům dítěte (spontánním i řízeným) a slabá motivace k nim
- špatný jazykový vzor
- vytváření komunikativních zábran (necitlivé donucování dítěte k hovoru, nerespektování dětského ostychu vedoucí k úzkosti a strachu dítěte)

- časově a obsahově nepřiměřené využívání audiovizuální, popř. počítačové techniky, nabídka nevhodných programů (nevhodná volba či časté a dlouhodobé sledování pořadů televize, videa apod.)
- nedostatečná pozornost k rozvoji dovedností předcházejících čtení a psaní
- omezený přístup ke knížkám“ (RVP PV, 2017)

Přesné specifikace, jak se věnovat mediálním kompetencím však RVP neuvádí a je to na učiteli. Pokud by učitel nebyl tak zdatný, mohl by využít některých učebnic či příruček vhodných pro zlepšování mediálních kompetencí dětí v MŠ. Momentálně lze ale zakoupit pouze učebnice a příručky „mediální výchova“ v různých stupních vzdělání, nejbližší učebnice pro 1. st. ZŠ.

Pro rychlý přehled internetových zdrojů zabývajících se mediální výchovou může sloužit, ač starší dokument od Radima Woláka (2011) „Učebnice a portály mediální výchovy v ČR“ vytvořeno za účelem „Studie vznikla na UK FSV v rámci specifického záměru SVV č. 261 501 Historická a teoretická mediální studia.“ Přesto při prohledání webových stránek i přes vyhledávače nenacházíme vhodný materiál „mediální výchova v MŠ“.

I když nejsou k dispozici materiály, může to nahradit vzdělávací systém. Aktuálně nemáme prověřeno, zda se ve všech studijních programech pro výuku učitelství MŠ tato část vyskytuje. Vzhledem k nedostupnosti materiálů to zřejmě nebude tak obsaženo.

Velmi zajímavé podklady pro výuku a náměty obsahuje Doležal, L. (2012). avšak nejsou tak přímo zaměřené na MŠ.

2 Aktuální zjištění

Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, která má možnost hlídat některé média, tak aby uživatelé, tedy děti nebyly poškozeny, nechala zpracovat výzkum zaměřený na mediální gramotnost obyvatelstva do 15 let. Výzkum zpracovalo „Centrum pro mediální studia CEMES UK FSV“ kdy bylo vybráno několik skupin „dvě skupiny předškoláci, dvě skupiny první stupeň ZŠ, dvě skupiny druhý stupeň ZŠ“.

Vybrali jsme zásadní poznatky – tvrzení.

1. Dominantním médiem v rodině zůstává televize, ale pomalu se ztrácí spojení televizního programu a televizního přijímače, neboť jeho funkce přebírá počítač a „přístroj“ a „obsah“ se od sebe oddělují i v přístupu mladých uživatelů.
2. Představy dětí v předškolním, mladším školním i starším školním věku o roli a obsahu zpravodajství jsou závislé na postojích rodičů a v zásadě spíše stereotypní. Převažuje představa, že zpravodajství není relevantní výpověď o světě.
3. Děti všech sledovaných věkových kategorií mají poměrně jasnou představu o roli a komunikačním cíli reklamních sdělení, a to včetně základního povědomí o komunikačních strategiích používaných v reklamních sděleních. S přibývajícím věkem klesá deklaratorní zájem o reklamu a její odmítání se stává statusovou záležitostí.
4. V rodinách se uplatňuje poměrně zřetelná rodičovská kontrola užívání osobních počítačů, a to jak sociální (pravidly a domluvou), tak technologická (softwarem). Limitem této kontroly je počítačová gramotnost rodičů.

Dále bychom zkráceně upozornili na části vztažené k předškolní skupině.

- **Vnímání a výklad vybraných mediálních obsahů s důrazem na zpravodajství, reklamu a počítačové hry.** – Představy o relevanci zpravodajských sdělení odvozují především od odposlouchaných postojů rodičů a prarodičů.
- Reklamní sdělení o nabízeném zboží nezpochybňují a plně se nabídce podřizují (spontánně souhlasné odpovědi na otázky, zda zboží nabízení v reklamě je opravdu „hezké“ nebo „dobré“).
- Mobilní telefony – jen hovory, nejsou zatím tak rozšířené.
- Počítač – samozřejmost – komunikace, hraní her, hudba, – omezení stráveného času.
- Vliv – narušení soukromí, úzkosti – pouze zlé sny.

S tím, jak mohou média ovlivňovat souvisí i komunikační kanály, které se postupem doby mění.

Od typických: televize, rádio, noviny, knihy, je to globálně Internet, tedy nejčastěji Youtube, běžné webové stránky, počítačové hry. V této části bychom mohli více diskutovat, které z médií je nejagresivnější, avšak mají jedno společné – menší regulace. Ač se může jednat o běžný materiál, který není nelegální nebo nespadá do kategorie 18+, není zde regulace, která by ho kontrolovala. S odkazem na předchozí zjištění „Reklamní sdělení o nabízeném zboží nezpochybňují a plně se nabídce podřizují“ se zde objevuje tzv. PP (Product placement). Ten se například v dětských pořadech nesmí vyskytovat a je kontrolován RRTV. Sledování videí přes youtube není nic složitějšího a obliba u dětí a dospívajících stále roste. Server Youtube kontroluje obsah, avšak například PP nijak neřeší.

Z dalšího zahraničního výzkumu „Die Förderung von Medienkompetenz im Kindergarten“ (Six, U. & Gimmler, R 2007) se dostáváme k hlavním zjištěním o mediální kompetenci, které bychom mohli shrnout v několika bodech.

- různorodost a dezorientace oproti mnoha směrům
 - na straně mateřské školy
 - na straně instituce vzdělávající učitele
- postrádají výukové materiály pro mediální výchovu
 - informační
 - praktické
- problém: co přesně je přesně Mediální výchova (mediální kompetence)
- jaké jsou cíle a význam

Přestože jsou poslední dva body pro každého jasné, chybí přesné pokyny, co by mělo být obsahem. Toto shrnutí odpovídá dle nás i pro stav v ČR.

Závěr výzkumu (část)

- Mediální výchova – klíčová role
- Optimalizace mediální výchovy v mateřských školách
- Na základě získaných informací vytvořit podporu pro mediální výchovu s detailním zpracováním zasazeným do jasného konceptu výuky.

Aktuální cíle našeho zkoumání:

- Zjištění výuky mediálních kompetencí v programech VŠ pro obor učitelství v MŠ (předškolním vzdělávání).

- Hlubkové prohledání webového prostoru ke zjištění podpůrných materiálů pro výuku mediální výchovy v MŠ.
- Zjištění aktuálního stavu mediální výchovy v MŠ (Plzeňský kraj), zjišťování z webových stránek MŠ, případné kontaktování.
- Prohledání dalších zahraničních výzkumů na téma mediální výchovy v MŠ a hledání řešení její prioritizace.

Na základě tohoto zjištění bude zvolen další postup.

Závěr

Mediální výchova není nic nového a již se řeší, avšak se neobjevuje tolik v prostředí v MŠ. Také konkrétní části nejsou zatím v RVP. Její popularizace souvisí především souběžně s rozvojem technologií a rychlejšího šíření médií. Mainstreamová média jsou převážně kontrolována, a i rodiče je mohli snadněji kontrolovat. Mobilní telefony, převážně smartphony nebo tablety se staly či stávají součástí dětských pokojů a wifi v domácnosti s připojením na internet není nic překvapujícího. Zatímco dříve bylo k vysílání potřeba velké množství techniky, později větší počítačová znalost, dnes postačí smartphone s připojením na internet. V mnoha aplikacích postačí kliknout „vysílat on-line“ a může vás vidět během několika sekund celý svět. Není to však jen úkolem školy, ale také i rodičů vzdělávat děti v této oblasti.

V textu jsme vynechali část typy a množství médií. Tato oblast je poměrně rozsáhlá a každé médium má svá specifika, obsah základních kategorií zůstává podobný (zvuk, video a text). Také jsme se tam nezabývali mediálními kompetencemi učitelů, které jsou ale velmi podstatné.

Zakončil bych to velmi odpovídajícím a shrnujícím citátem, který by mohl být i cílem (první část).

„Mediální výchova by měla být brána jako jiné „normální“ věci, ale jak toho dosáhnout, na to nelze jednoduše odpovědět.“ (volný překlad). (Six, U. & Gimmler, R 2007)

Literatura

Doležal, L. (2012). *Průřezová témata*. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. (2017) 1. vydání. [online]. Praha – EU. MŠMT. Retrieved from: http://www.nuv.cz/file/776_1_1/

RRTV. (2011). *Stav mediální gramotnosti v ČR. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání*. Retrieved from: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1387881156.pdf>

Schmid, H. (2013). Media Literacy Education from Kindergarten to College: A Comparison of How Media Literacy Is Addressed across the Educational System. In *Journal of Media Literacy Education*. v5 n1 p295-309 2013. Cherry Hill.

Six, U. & Gimmler, R. (2007). Die Förderung von Medienkompetenz im Kindergarten: eine empirische Studie zu Bedingungen und Handlungsformen der Medienerziehung. Berlin – EU. Vistas.

Wolák, R. (2011). Učebnice a portály mediální výchovy v ČR. In *Komunikace, média, společnost/Studia Nuntios Communicandi*. č. 1, ISSN 1804–4190

Kontaktní adresa:

Petr Simbartl, PhDr. Ph.D.

Katedra matematiky, fyziky a technické výchovy, Pedagogická fakulta ZČU v Plzni, Univerzitní 8, Plzeň 30100, tel.: +420377636502, simbartl@kmt.zcu.cz